

ČESKÁ REPUBLIKA

NÁLEZ

Ústavního soudu

Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy Jiřího Zemánka (soudce zpravodaje) a soudců Ludvíka Davida a Vojtěcha Šimíčka o ústavní stížnosti **B. G.**, zastoupené JUDr. Jindřichem Rajchlem, advokátem se sídlem Povltavská 829/36a, Praha 7, proti usnesení Obvodního soudu pro Prahu 8 ze dne 15. listopadu 2022, č. j. 0 P 277/2018-1347, a usnesení Městského soudu v Praze ze dne 21. prosince 2022, č. j. 70 Co 419/2022-1420, za účasti **Obvodního soudu pro Prahu 8 a Městského soudu v Praze**, jako účastníků řízení, a 1) **Ing. M. T.**, zastoupeného Mgr. Veronikou Altnerovou, advokátkou se sídlem Eliášova 266/3, Praha 6, a 2) **nezl. F. T.**, zastoupeného Úřadem pro mezinárodněprávní ochranu dětí, sídlem Šilingrovo náměstí 3/4, Brno, jako vedlejších účastníků řízení, takto:

I. Usnesením Obvodního soudu pro Prahu 8 ze dne 15. listopadu 2022, č. j. 0 P 277/2018-1347, a usnesením Městského soudu v Praze ze dne 21. prosince 2022, č. j. 70 Co 419/2022-1420 bylo porušeno právo stěžovatelky a 2. vedlejšího účastníka na rodinný život, zaručené čl. 10 odst. 2 Listiny základních práv a svobod, a právo na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, ve spojení s právem 2. vedlejšího účastníka podle čl. 3 odst. 1 a čl. 12 odst. 2 Úmluvy o právech dítěte.

II. Usnesení Obvodního soudu pro Prahu 8 ze dne 15. listopadu 2022, č. j. 0 P 277/2018-1347, a usnesení Městského soudu v Praze ze dne 21. prosince 2022, č. j. 70 Co 419/2022-1420 se ruší.

Odůvodnění:

I.

Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), se stěžovatelka domáhá zrušení v záhlaví označených rozhodnutí s tvrzením, že jimi byla porušena nejen její ústavně zaručená práva zakotvená v čl. 10 odst. 2 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), a čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, ale především práva jejího nezletilého syna.

2. Jak vyplývá z ústavní stížnosti a přiložených dokumentů, rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 8 (dále jen „obvodní soud“) č. j 0 P 277/2018-844 ze dne 16. 6. 2020 byli nezletilý vedlejší účastník a jeho sestra svěřeni do střídavé péče rodičů, rodičům bylo vyměřeno výživné a nad výchovou nezletilých byl stanoven dohled s odůvodněním, že mezi rodiči jde o mimořádně konfliktní a hostilní vztahy, které v průběhu déletrvajícího řízení nedoznaly žádné pozitivní změny, rodiče nezískali náhled nad škodlivostí svého jednání, pokud jde o vliv na psychický vývoj svých nezletilých dětí.

3. Obvodnímu soudu byla dne 20. 7. 2022 doručena zpráva Úřadu městské části Praha 8, odbor sociálních věcí, oddělení sociálně-právní ochrany dětí (dále jen „Úřadu městské části Praha 8“), označená jako „mimořádná zpráva o dohledu, podnět“ ze dne 15. 7. 2022, ve kterém je uvedeno, že „dohled OSPOD není, a jak je nyní vidět, ani nebyl, způsobit snížit rizika v rodině na přijatelnou úroveň.“, a je popisován rodičovský konflikt. Úřad městské části Praha 8 uvádí, že rodiče nejsou schopni deeskalovat svůj konflikt, a to ani za pomoci odborníků, a dodává, že „[r]odiče nepřebírají odpovědnost do svých rukou, společně děti nechrání, společně nehledají pro ně ty nejlepší cesty. Naopak na sebe nekonečně žalují, přenášejí odpovědnost na ostatní subjekty, dětem svým přístupem škodí a dlouhodobě je tím poškozují. Stále něco oznamují úřadům...“. Úřad městské části Praha 8 dále konstatuje, že „[o]bě děti, jednoznačně však F., potřebují dle našeho názoru jednoznačné výchovné vedení otce i matky, a dle psychologů přítomné na případové konferenci na podzim 2021, i nyní v červnu přichází F. do věku, kdy otec bude v jeho vývoji přímo dominující potřebou“ a dodává, že „[a]ni dvouletý soudní dohled nad dětmi v jejich rodinném prostředí však nesplnil svůj účel, výchovné opatření nevedlo k nápravě, domníváme se, že má být rozhodnutí o uložení jiného výchovného opatření nebo zvoleno jiné vhodné opatření sociálně-právní ochrany. Zájem dětí již dle našeho názoru vyžaduje soudní rozhodnutí o dočasném odejmutí z péče rodičů. I dle dětské lékařky, viz příloha, není střídavá péče pro syna vhodná, F. dlouhodobě opakovaně ohrožuje svoji sestru A., je nutné poměry dětí upravit. Odborná podpora byla až dosud neúčinná, není pravděpodobné, že to situaci dětí aktuálně zlepší.“

4. Obvodní soud dne 2. 8. 2022 vydal usnesení, kterým výrokem I. zahájil řízení ve věci uložení výchovného opatření, změny výchovy a výživy, úpravy styku, svěřeni do péče třetí osoby, zbavení rodičovské odpovědnosti a nařízení ústavní výchovy nezletilých (druhého vedlejšího účastníka nezl. F. a jeho mladší sestry A.) dle § 13 odst. 1 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních (dále jen „z. ř. s.“) v platném znění (výrok I.) Výrokem II. ustanovil nezletilým opatrovníka, a to Městskou část Praha 8 s odkazem na ustanovení § 892 odst. 3 zákona 89/2012 Sb., občanský zákoník, a § 491 z. ř. s.

5. Usnesením č. j. 70 Co 297/2022-1158 ze dne 5. 9. 2022 Městský soud v Praze (dále jen „městský soud“) ustanovil opatrovníkem nezletilého Městskou část Praha 18, s tím, aby bylo

zabráněno podezření z možné kolize s § 469 odst. 2 z. ř. s., dle kterého opatrovníkem dítěte nelze v řízení ve věcech péče soudu o nezletilé jmenovat orgán sociálně-právní ochrany dětí, který podal návrh na zahájení řízení.

6. Ve věci byla nařízena jednání před obvodním soudem, která proběhla dne 22. 9. 2022, dne 11. 10. 2022 a dne 31. 10. 2022. Opatrovník nezletilých (Městská část Praha 18) zaslal obvodnímu soudu dne 26. 10. 2022 zprávu, ve které nesouhlasí s nařízením ústavní výchovy nezletilých, kdy uvádí, že by tento úkon oba nezletilé poškodil, a navrhuje zastavit řízení ve věci svěřeni do péče třetí osoby a ve věci zbavení rodičovské odpovědnosti. Ve věci uložení výchovného opatření navrhl, aby soud oběma rodičům uložil napomenutí, a aby nad výchovou nezletilých byl opětovně ustanoven dohled. Ve věci změny výchovy uvedl, že s ohledem na výchovné problémy a zdravotní stav nezletilého F. není střídavá péče vhodná, a že se ve stejném duchu vyjadřují i spolupracující odborníci. Za vhodnějšího pečovatele pro nezletilého označil otce, a to z důvodu jasného nastavování hranic a větší důslednosti ve výchově.

7. Obvodní soud vydal dne 15. 11. 2022 napadené usnesení, kterým ve výroku I. zahájil řízení o nařízení předběžného opatření, kterým by bylo uloženo rodičům odevzdat nezletilého F. T. do péče dětského domova, a výrokem II. uložil rodičům nezletilého (stěžovatelce a prvnímu vedlejšímu účastníkovi), aby do právní moci rozhodnutí ve věci samé odevzdali nezletilého do péče dětského domova Dětský domov P., D. P.

8. V napadeném usnesení obvodní soud uvedl, že na základě podnětu Úřadu městské části Praha 8 probíhá řízení o uložení výchovného opatření, změně výchovy a výživy, úpravě styku, svěřeni do péče třetí osoby, zbavení rodičovské odpovědnosti a nařízení ústavní výchovy nezletilého. Popsal dlouhodobou konfliktní situaci, ke které uvedl, že oba rodiče druhého partnera označují za násilníka, že otec nezletilého v počátku řízení zpochybňoval psychické zdraví matky, nebylo však dosud prokázáno, že by matka trpěla jakoukoliv psychickou chorobou, která by měla negativní vliv na její výchovné schopnosti, že nepřiměřené fyzické trestání nezletilého dosud nebylo prokázáno, stěžovatelka nerespektovala soudní rozhodnutí (zajistila, aby nezletilý odešel ze školy sám k matce domů, následující dny odmítala syna otci do péče v jeho týdnů předat). Dodal, že podáním Úřadu městské části Praha 8 ze dne 15. 7. 2022 mu bylo sděleno, že dohled není a nebyl způsobilý snížit rizika v rodině na přijatelnou úroveň, když oba rodiče byli a jsou opakovaně poučováni o tom, že pokud nesplní dohled svůj účel, může být rozhodnuto o uložení jiného výchovného opatření, případně může soud dočasně odejmout děti z péče rodičů. Uvedl, že z podání Úřadu městské části Praha 8 se podává, že oba rodiče způsobují svým chováním výrazné ohrožení dětí (nezletilého a jeho mladší sestry), a to svým nekonečným napadáním, obviňováním druhého, namísto pochopení rodičovské podpory a důvěry.

9. Dále obvodní soud popsal obsah účastnických výpovědí a zpráv, týkajících se nezletilého (body 4 – 41), odkázal na ustanovení § 75c, § 76 odst. 1 písm. e), § 102 odst. 1 a § 101 odst. 3 zákona 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „o. s. ř.“), a dále na ustanovení § 12 odst. 1 a § 13 odst. 1 z. ř. s. Následně v napadeném usnesení dospěl k závěru (bod 49), že oba rodiče dlouhodobě nezletilého poškozují, což má za prokázané, a že od pravomocného rozhodnutí nedošlo k stabilizaci poměrů nezletilého. Obvodní soud konstatoval, že rodiče nezletilého společně nekomunikují, doporučení odborníků nerespektují, na kontroly na odborné pracoviště nedochází a výchovu nezletilého F. nezvládají, čehož si je nezletilý F. vědom a čehož využívá. Dále popisoval nevhodné chování nezletilého (vůči mladší sestře, spolužákům, rodině, osobám, vulgární a nevhodné chování vůči učitelům) a

konstatoval, že si ani jeden z rodičů neuvědomuje či nechce uvědomit hrozbu, kterou chování nezletilého představuje pro nezletilou A. (sestru nezletilého), a že ani jeden z rodičů není schopen zajistit, aby se nezletilá cítila před F. bezpečně. Uvedl, že matka (stěžovatelka) je vůči nezletilému F. zcela benevolentní, neustále jej omlouvá, dle její účastnické výpovědi jde o to, aby „dostal správnou medikaci na soustředění a mohl lépe fungovat ve škole“, aniž by však objasnila, z jakého důvodu nezletilý dosud správnou medikaci nedostal. Obvodní soud dovodil, že pokud rodiče nezanechají svého škodlivého jednání vůči nezletilému, ke zlepšení jeho chování dojít nemůže. Dodal, že nezletilá A., kterou její bratr ohrožuje, by měla zažít pocit bezpečí a jistoty, především od svých rodičů, kteří, jak uvedeno shora, v tomto selhávají, k čemuž obvodní soud dále uvedl, že ze zpráv školského zařízení však nevyplývá, že by nezletilá získala otcem tvrzenou „větší jistotu“. O poškozujícím jednání rodičů vůči nezletilému svědčí i to, že se doposud nedohodli na jeho mimoškolní zájmové činnosti, v důsledku čehož má nezletilý po skončení školního vyučování značné množství volného času, aniž by si řádně plnil školní povinnosti. Dodal, že škola rodiče informovala o svém podezření, že nezletilý navštěvuje pornografické stránky a stránky, kde se mohou opatřit zbraně, že matka (stěžovatelka) popřela, že by školou byla informována, přestože má soud k dispozici email, kterým škola rodiče informuje, a že otec se pak spokojil s tím, že nezletilému sdělil, že se jedná o „kategorii 18+“. Následně (v bodě 50) obvodní soud konstatoval, že *„rodiče vykonávají rodičovskou odpovědnost dlouhodobě proti zájmům nezletilého, neboť svým jednáním, shora popsáním, ohrožují zdravý vývoj dítěte tím, že nezletilý je opakovaně přítomen konfliktům mezi rodiči, při kterých docházelo i dochází ke slovnímu i fyzickému napadání, nezletilý je v důsledku vyhrocených vztahů mezi rodiči nucen opakovaně vypovídat na policii, u soudu i na OSPODu, v důsledku konfliktů mezi rodiči je nucen dlouhodobě navštěvovat různá odborná zařízení namísto toho, aby mu bylo ze strany rodičů poskytnuto klidné domácí prostředí, ve kterém by se mohl zdárně vyvíjet“*. Dodal, že rodiče své chování a přístup vůči nezletilému nezměnili ani poté, co byli policejním orgánem dne 30. 11. 2021 upozorněni, že v jejich jednání vůči zejména nezletilému F. lze spatřovat formální znaky trestného činu resp. přečinu ohrožování výchovy dle § 201 odst. 1 písm. d) odst. 3 tr. zákoníku. Obvodní soud dále uvedl, že ze strany rodičů se pak nejedná o ojedinělý exces, ale o soustavné protizákonné jednání, popsané shora, čímž nezletilého vystavují závažnému ohrožení jeho tělesné a duševní integrity.

10. Obvodní soud v napadeném usnesení závěrem konstatoval, že vůči výše uvedeným skutečnostem dospěl k závěru, že je třeba zatímně upravit poměry nezletilého, neboť jeho normální vývoj je vážně ohrožen a narušen. Proto rozhodl tak, jak ve výroku usnesení uvedeno, když soud zároveň přihlédl i k tomu, že vzhledem k agresivitě nezletilého je třeba poskytnout ochranu i jeho okolí (uvádí, že nezletilý fyzicky napadl matku, babičku, strejdu, spolužáky), a že rodiče měli dostatečnou dobu pro nápravu svého závadného chování, na niž jsou soustavně upozorňováni odbornými pracovišti, kterou však ve prospěch dětí nevyužili. Doplnil, že v této souvislosti *„odkazuje i na ust. čl. 19 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte, dle kterého je stát povinen činit všechna potřebná výchovná opatření k ochraně dětí před jakýmkoliv duševním násilím, zneužíváním, zanedbáváním nebo nedbalým zacházením, trýzněním nebo vykořisťováním během doby, kdy jsou v péči jednoho nebo obou rodičů i s přihlédnutím k čl. 9 odst. 1 Úmluvy věta druhá, dle kterého nezbytným může být oddělení dítěte od svých rodičů, jde-li např. zneužívání nebo zanedbávání dítěte rodiči“*. V bodě 51 obvodní soud dodal, že *„vzhledem k tomu, že dle shora uvedených listinných důkazů jsou do sporu mezi rodiči zataženi i prarodiče nezletilých z obou stran rodičů, soud nezletilého umístil do neutrálního prostředí“*.

11. Proti usnesení obvodního soudu podali stěžovatelka i vedlejší účastník odvolání. První vedlejší účastník (otec nezletilého) v odvolání brojil toliko proti délce umístění, stěžovatelka navrhla zrušení usnesení obvodního soudu v celém rozsahu. O odvolání rozhodl městský soud tak, že usnesení v napadeném výroku II. potvrdil. V napadeném usnesení uvedl, že si ověřil, že nezletilý v důsledku nařízeného předběžného opatření nestrádá, přičemž uvedl, že vyšel z textu odvolání otce nezletilého (prvního vedlejšího účastníka) a ze zprávy opatrovníka, dle níž škola sdělila, že nezletilý zvládá cestování do školy velmi dobře. Obě uvedené informace dle městského soudu potvrzují, že zatímtní řešení situace předběžným opatřením je správnou cestou. Dodal, že návrhu vedlejšího účastníka (otce) na zkrácení předběžného opatření odvolací soud nevyhověl, když nutnost izolovat nezletilého od rodičů pro možnost podání rodiči nezkráceného vyjádření nezletilého v rámci znaleckého zkoumání nebyla důvodem pro jeho nařízení.

II.

Argumentace stěžovatelky

12. Stěžovatelka namítá, že napadené rozhodnutí obvodního soudu nařizuje trvání předběžného opatření do doby skončení řízení ve věci samé, a namítá, že toto předběžné opatření bylo vydáno čtyři měsíce po podání podnětu ze strany orgánu sociálně-právní ochrany dětí (nikoliv bezodkladně poté, co se o skutečnostech rozhodných pro vedení řízení dozvěděl), a že obvodní soud nerespektoval názor opatrovníka nezletilého (Úřadu městské části Praha 18, se sídlem v Letňanech), který dle stěžovatelky s nařízením ústavní výchovy nesouhlasil. Dále stěžovatelka uvádí, že obvodní soud nezohlednil pozitivní změnu u rodičů, kteří přistoupili k dohodě, ani jejich účast na kurzu ke zlepšení rodičovských kompetencí, a dále nezjistil názor nezletilého a porušil jeho právo na participaci v řízení. Dále namítá, že nezletilý byl vzhledem k postupu soudu (který si dle jejího tvrzení neověřil, zda je v zařízení, do kterého přikázal nezletilého umístit, volné místo) umístěn do nevhodného dětského domova, když jsou v něm umístěny děti těsně před dosažením zletilosti, tedy výrazně starší než je nezletilý. Stěžovatelka dále namítá, že soud nijak nereagoval na jí předloženou zprávu primárky dětské psychiatrie ze dne 14. 11. 2022, z které plyne, že umístění nezletilého v ústavní péči může vést ke zhoršení psychického stavu (rozvoj úzkosti, deprese, disociální chování), zejména pokud již došlo ke stabilizaci péče mezi rodiči.

III.

Vyjádření účastníků řízení

13. Kolizní opatrovník nezletilého Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí (dále jen "opatrovník") ve svém vyjádření uvedl, že zájem nezletilého měl být v řízení předním hlediskem. Pouhé umístění do dětského domova bez následné aktivní práce s rodinou, do které by se měl vrátit a která by měla plnit svoje funkce a zajistit tak dítěti základní psychické a sociální potřeby (jako jsou láska a bezpečí, přijetí, vědomí vlastní identity) nelze dle jeho vyjádření považovat za naplnění nejlepšího zájmu, zejména proto, že se jedná o opatření *ultima ratio*. Opatrovník dále uvedl, že nezletilému patrně nebylo sděleno, proč se řízení vede, jaká má v řízení práva, proč je dotazován na svůj názor a jak jeho stanovisko bude následně zohledněno, a zejména ze strany státních orgánů vůbec nebyl informován a nebylo mu vysvětleno, jak nakonec ve věci bylo rozhodnuto. S ohledem na věk nezletilého (kterému bylo v době vydání napadených rozhodnutí téměř 11 let) již lze mít dle opatrovníka za to, že nezletilý bude schopen přijmout informaci týkající se předmětu řízení, pochopit jej

a vyjádřit svůj názor. Opatrovník dále poučil přiměřeným způsobem nezletilého o řízení o ústavní stížnosti a zajistil získání názoru nezletilého na řízení (nezletilý uvedl, že by si přál vrátit se domů, a že je v zařízení proto, že se špatně učil). Opatrovník dodal, že volba konkrétního typu ústavního zařízení v dané věci není adekvátní potřebám a nejlepšímu zájmu dítěte, neodpovídá věku a potřebám dítěte ani svým zaměřením. Závěrem opatrovník navrhl, aby Ústavní soud konstatoval ústavní stížností namítané porušení základních práv a napadená usnesení zrušil.

14. Právní zástupkyně vedlejšího účastníka (otce nezletilého) ve vyjádření ze dne 30. 3. 2023 uvedla, že je smutnou skutečností, že za nastalého stavu je pobyt nezletilého v dětském domově v jeho nejlepším zájmu, a to po dobu znaleckého zkoumání jeho, jeho rodičů a jeho sestry. Pobyt nezletilého F. v dětském domově po dobu znaleckého zkoumání má dle vedlejšího účastníka pozitivní vliv na to, že jeho sestra A. poprvé žije bez jeho vlivu, a má možnost se více rozvinout.

15. Městský soud ve svém vyjádření odkázal na odůvodnění usnesení, v němž jako odvolací soud vysvětlil důvody, které jej vedly k potvrzení prvoinstančního rozhodnutí. Dodal, že v době jeho rozhodování již nezletilý pobýval nějakou dobu v dětském domově, a jak podle sdělení kolizního opatrovníka, jenž měl k dispozici zprávu školy, tak podle názoru otce mělo na něj toto opatření veskrze pozitivní vliv. Doplnil, že byť si je vědom, že pro rozhodování o předběžném opatření je rozhodný stav v době rozhodnutí soudu prvního stupně, přesto jej uvedené následně získané informace utvrdily v jeho závěru, že zvolené výchovné řešení je vzhledem ke všem okolnostem případu v nejlepším zájmu nezletilého.

16. Vyjádření opatrovníka, městského soudu i vedlejšího účastníka bylo dne 3. 4. 2023 zasláno stěžovatelce k vyjádření, stěžovatelka však této možnosti nevyužila. Další vyjádření již stěžovatelce zaslána k replice nebyla, s ohledem na skutečnost, že Ústavní soud návrhu stěžovatelky vyhověl, a na naléhavost věci reagoval (derogace rozhodnutí o odnětí dítěte z péče jeho rodičů).

17. Obvodní soud ve vyjádření ze dne 6. 4. 2023 k ústavní stížnosti odkázal na odůvodnění napadených rozhodnutí, zopakoval části odůvodnění usnesení obvodního soudu a uvedl, že ze spisu jím vedeného vyplývá, že oba rodiče dlouhodobě nezletilého poškozují. Ve svém vyjádření poukázal na zprávy ze základní školy nezletilého, úřední záznam ze sociálního šetření ze dne 14. 2. 2023 uskutečněného v základní škole nezletilého, a uvedl, že bylo hovořeno s učitelkou nezletilého F., z čehož dovozuje, že je spolupráce s nezletilým v současné době o mnoho lepší, nezletilý se zklidnil, zlepšily se výsledky ve škole, na hodiny chodí včas a je připraven, zadané úkoly plní, nezletilému nevadí dojíždění do školy a není z jeho strany patrna žádná agrese. Dle třídní učitelky dětský domov nezletilému výrazně pomohl ke změně chování, v domově má nezletilý jasně nastavená pravidla, ze kterých nelze uniknout. K námitce stěžovatelky, že rozhodnutí, kterým bylo nařízeno předběžné opatření, měl soud vydat bezodkladně, poté, co se o důvodech dozvěděl, soud odkazuje na odůvodnění usnesení městského soudu č. j. 70 Co 419/2022-1420 ze dne 21. 12. 2022, bod 12, ve kterém se dle jeho přesvědčení odvolací soud s touto námitkou vypořádal. Dle odůvodnění předmětného usnesení soud po svých apelech na rodiče vyčkával, zda jsou schopni na daný závažný stav přiměřeně reagovat a ustat v negativním ovlivňování vývoje nezletilého. Rodiče toho i přes proklamovanou snahu dle obvodního soudu zatím schopni nejsou. Jimi dohodnutá časová změna péče o oba nezletilé nebyla způsobila nastavit takový režim, který by byl oběma rodiči respektován a současně pozitivně působil na změnu chování nezletilého. A přestože rodiče tvrdili, že se nebudou vracet do minulosti a přestanou se vzájemnými

invektivami, již při jednání soudu prvního stupně konaného dne 31. 10. 2022 bylo zřejmé, že takové změny chování prozatím nejsou schopni. Dodal, že nezletilý F. byl slyšen dne 7. 10. 2022, kdy s ním byl učiněn pohovor soudní sociální pracovnící Mgr. M. na základní škole za přítomnosti i asistentky nezletilého, a to tak, aby nezletilý nemohl být předem rodiči na pohovor připraven. Předběžné opatření je dle obvodního soudu opatřením dočasného charakteru, které je zrušeno, jakmile pominou důvody, pro které bylo nařízeno. Dodal, že z obsahu spisu nevyplývá, že by důvody, pro které bylo předběžné opatření nařízeno, pominuly, a že rodiče ani kolizní opatrovník návrh na zrušení předběžného opatření nepodali. K výběru dětského domova obvodní soud uvedl, že soudní sociální pracovnící před umístěním nezletilého bylo telefonicky hovořeno dne 31. 10. 2022 s ředitelem domova P. L., který měl formou SMS zprávy potvrdit, že „mají volné místo pro nezletilého F. - viz spis OS Praha 8 0 P 277/2018“.

18. Opatrovník nezletilého ve své replice ze dne 11. 4. 2023 doplnil, že vyjádření vedlejšího účastníka dokládá míru rodičovského konfliktu, na který upozorňují rozhodnutí soudů obou stupňů.

19. Vedlejší účastník dne 14. 4. 2023 doplnil své vyjádření tak, že předmětné opatrovnické řízení, v rámci něhož bylo vydáno listopadové předběžné opatření, které je základem stížnosti v této věci, bylo iniciováno a zahájeno orgány státu. To by mělo vést (obecné soudy a orgány sociálně právní ochrany dětí) k maximálně vhodnému a šetrnému postupu v každém jednotlivém kroku tohoto řízení, a pokud jakýkoliv orgán navrhuje jiný či další postup, měl by stát, prostřednictvím těchto orgánů, mít najisto postaveno, že disponuje podmínkami, které umožní vždy provést jakékoliv následné kroky na odpovídající úrovni, s ohledem na konkrétní nezletilé dítě, a že tímto postupem nebo jeho provedením, byť v neodpovídající úrovni, nedojde nikdy k faktickému horšímu stavu, než jaký byl stav předchozí.

IV.

Předpoklady řízení před Ústavním soudem

20. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastnicí řízení, v němž byla vydána usnesení napadená ústavní stížností. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen "zákon o Ústavním soudu").

V.

Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

V. a) Obecná východiska

21. Ke způsobilosti předběžného opatření (jako opatření prozatímní povahy) zasáhnout do základních práv a svobod účastníků řízení se Ústavní soud v rozhodovací praxi vyjádřil tak, že tuto způsobilost obecně vyloučit nelze; je však třeba zdůraznit, že předběžná opatření zpravidla nedosahují takové intenzity, aby mohla zasáhnout do ústavně zaručených práv jedné či druhé strany, neboť při rozhodování o nařízení předběžného opatření se nerozhoduje o právech a povinnostech účastníků s konečnou platností, nýbrž jde o opatření dočasného charakteru, jímž není prejedikován konečný výsledek sporu. Jeho účelem je zatímní úprava

práv a povinností, která nevyklučuje, že ochrana práv dotčenému účastníku bude posléze poskytnuta konečným rozhodnutím ve věci [srov. např. nález Ústavního soudu ze dne 14. 9. 1994 sp. zn. IV. ÚS 43/94 (N 41/2 SbNU 27), usnesení ze dne 29. 3. 2000 sp. zn. IV. ÚS 488/99, ze dne 8. 11. 2000 sp. zn. IV. ÚS 115/2000, ze dne 14. 6. 2007 sp. zn. II. ÚS 44/06, a mnohá další]. V projednávané věci se však jedná o specifické předběžné opatření, dle kterého obvodní soud stěžovatelce a vedlejšímu účastníkovi nařídil na dobu neurčitou umístit jejich syna (nezletilého vedlejšího účastníka) do dětského domova, a které zjevně zasahuje do jejich ústavně zaručených práv, zvláště pak do práva na rodinný život. Ústavní soud následně zkoumal, zda se jedná o zásah oprávněný.

22. Ústavní soud, obdobně jako Evropský soud pro lidská práva (dále jen "ESLP"), ve své rozhodovací praxi opakovaně zdůrazňuje význam práva na rodinný život zaručeného obecně v čl. 10 odst. 2 Listiny a čl. 8 Úmluvy, jehož základním prvkem je soužití rodičů a dětí - právě v jeho rámci se má uskutečňovat péče o děti a jejich výchova ze strany rodičů, na což mají jak děti, tak i rodiče právo podle čl. 32 odst. 4 Listiny [nález ze dne 10. 10. 2007 sp. zn. II. ÚS 838/07 (N 157/47 SbNU 53) či nález ze dne 13. 7. 2011 sp. zn. III. ÚS 3363/10 (N 131/62 SbNU 59) dostupné stejně jako dále uvedená rozhodnutí Ústavního soudu na <http://nalus.usoud.cz>]. Vazba mezi rodiči a dítětem představuje nejpřirozenější lidskou vazbu a jeden z prvořadých předpokladů lidského vývoje [nález ze dne 20. 7. 2010 sp. zn. IV. ÚS 2244/09 (N 146/58 SbNU 227 bod 43)]. Jakékoliv opatření státu narušující tuto vazbu, respektive soužití rodičů a dětí, tak představuje zásah do práva na rodinný život (rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *K. a T. proti Finsku* ze dne 12. 7. 2001 č. 25702/94, § 151; všechna rozhodnutí ESLP citovaná v tomto nálezu jsou dostupná na <http://hudoc.echr.coe.int>). V souladu s čl. 32 odst. 4 Listiny mohou být práva rodičů na rodičovskou výchovu a péči omezena a nezletilé děti mohou být od rodičů odloučeny proti jejich vůli jen rozhodnutím soudu na základě zákona, přičemž zároveň dle čl. 4 odst. 4 Listiny musí být šetřena podstata a smysl takových omezení a tato nesmí být zneužita k jiným účelům, než pro které byla stanovena. Též Úmluva předvídá možnost oprávněně zasáhnout do práva na respektování rodinného života, avšak dle jejího čl. 8 odst. 2 musí takový zásah být v souladu se zákonem, sledovat legitimní cíl (národní bezpečnost, veřejnou bezpečnost, hospodářský blahobyt země, ochranu pořádku a předcházení zločinnosti, ochranu zdraví nebo morálky či ochranu práv a svobod jiných) a být nezbytný v demokratické společnosti. To znamená, že zásah musí být opodstatněný, tedy odpovídat naléhavé společenské potřebě, a zejména musí být přiměřený sledovanému legitimnímu cíli.

23. Důvodem pro odnětí dítěte z péče rodičů nemůže být pouze skutečnost, že by dítě bylo možno umístit do prostředí vhodnějšího pro jeho výchovu [viz např. nález ze dne 19. 6. 2018 sp. zn. III. ÚS 1265/16 (N 114/89 SbNU 723)]. Ústavní soud ve svých rozhodnutích setrvale konstatuje, že rozdělení rodiny představuje velmi závažný zásah do základních lidských práv, který se tak musí opírat o dostatečně pádné argumenty motivované zájmem dítěte [nálezy Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 838/07 a sp. zn. III. ÚS 3363/10 odkazující na rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *Scozzari a Giunta proti Itálii* ze dne 13. 7. 2000 č. 39221/98 a 41963/98]. Při posuzování odnětí dítěte z péče rodičů je tedy esenciálním kritériem nejlepší zájem dítěte.

24. Oddělení rodičů a dětí je chápáno jako krajní možnost, k níž by mělo být přistoupeno až po náležitém zvážení, že jiná - mírnější - alternativní opatření na podporu rodiny by nebyla dostatečná (srov. rozsudek ESLP ze dne 26. 2. 2002 č. 46544/99 ve věci *Kutzner proti Německu*; obdobně i nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 2244/09, citovaný shora, bod 43). Odnětí dítěte z péče rodičů musí být chápáno zásadně jako dočasné opatření, které bude

ukončeno, jakmile to okolnosti dovolí, a veškerá opatření související s dočasnou náhradní péčí o dítě by měla být souladná s primárním cílem opětovného sloučení rodičů s dětmi (shora citované rozsudky velkého senátu ESLP ve věci *K. a T. proti Finsku*, § 173 a 178 a ve věci *Kutzner proti Německu*, § 69 a 76, jakož i rozsudek ESLP ve věci *Haase proti Německu*, § 93 a 95; viz nálezy Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 2244/09, bod 42). Podle judikatury ESLP má přitom obecně stát jednat tak, aby se mohlo rodinné pouto mezi rodiči a dětmi rozvíjet. Pokud dojde k odnětí dítěte z péče rodiče, pak má stát povinnost přijmout vhodná opatření za účelem jejich opětovného sloučení, co nejdříve to bude možné, přičemž tato povinnost se s přibývajícím časem stává čím dál tím naléhavější. ESLP současně zdůrazňuje potřebu náležitého zapojení rodičů do rozhodovacího procesu týkajícího se zásahu do jejich práva na rodinný život (s přihlédnutím k okolnostem případu a závažnosti rozhodování), tak aby i jejich zájmům byla v řízení poskytnuta dostatečná ochrana.

25. Z práva na respektování rodinného života podle čl. 8 Úmluvy pro stát neplynou jen negativní, ale též pozitivní závazky. Podle judikatury Evropského soudu pro lidská práva má obecně stát jednat tak, aby se mohlo rodinné pouto mezi rodiči a dětmi rozvíjet. Dojde-li k odnětí dítěte z péče rodiče, má stát povinnost podle čl. 32 odst. 4 Listiny přijmout vhodná opatření pro jejich opětovné sloučení co nejdříve to bude možné, přičemž tato povinnost se s přibývajícím časem stává čím dál tím naléhavější [srov. citované rozsudky ESLP ve věci *Kutzner proti Německu*, § 61 a 76, ve věci *K. a T. proti Finsku*, § 178, jakož i ve věci *K. A. proti Finsku* ze dne 14. 1. 2003 č. 27751/95, § 138; srov. též nálezy Ústavního soudu ze dne 20. 2. 2007 sp. zn. II. ÚS 568/06 (N 33/44 SbNU 399) či nálezy ze dne 10. 10. 2007 sp. zn. II. ÚS 838/07 (N 157/47 SbNU 53), bod 18].

26. Ústavní soud ve smyslu čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte ve svých rozhodnutích trvale konstatuje, že v řízeních, jejichž účelem je upravit přímo práva či povinnosti dítěte, mezi které bezpochyby náleží též řízení o odnětí dítěte z péče rodičů, je esenciálním kritériem nejlepší zájem dítěte, který je soud povinen zkoumat [srov. nálezy Ústavního soudu ze dne 14. 4. 2020 sp. zn. IV. ÚS 950/19 (N 70/99 SbNU 362), ze dne 10. 20. 2007 sp. zn. II. ÚS 838/07 (N 157/47 SbNU 53) a ze dne 13. 7. 2011 sp. zn. III. ÚS 3363/10 (N 131/62 SbNU 59) odkazující na rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *Scozzsri a Giunta proti Itálii* ze dne 13. 7. 2000 č. 39221/98 a 41963/98]. Dále opakovaně připomíná, že dle čl. 12 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte musí stát zabezpečit dítěti, které je schopno formulovat své vlastní názory, právo tyto názory svobodně vyjadřovat ve všech záležitostech, které se jej dotýkají, přičemž se názorům dítěte musí věnovat patřičná pozornost odpovídající jeho věku a úrovni (vyspělosti). Podle druhého odstavce čl. 12 Úmluvy o právech dítěte se za tímto účelem dítěti zejména poskytuje možnost, aby bylo vyslyšeno v každém soudním nebo správním řízení, které se jej dotýká, a to buď přímo nebo prostřednictvím zástupce, přičemž způsob slyšení musí být v souladu s procedurálními pravidly vnitrostátního zákonodárství.

V. b) Aplikace obecných východisek na posuzovanou věc

27. Po seznámení se s ústavní stížností, vyjádřeními účastníků řízení a vyžádaným spisem obvodního soudu, dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je důvodná. Ústavní soud shledal porušení ústavně zaručených práv stěžovatelky a zprostředkovaně také porušení ústavně zaručených práv nezletilého, neboť obvodní soud v projednávané věci využil postup neslučitelný s ústavními kautelami řízení ve věcech péče o dítě a zasahující do práv dítěte podle čl. 3 odst. 1 a čl. 12 Úmluvy o právech dítěte, a též do práv jeho rodičů, což se v řízení o ústavní stížnosti projeví jako důvod pro konstatování porušení práva stěžovatelky na ochranu rodinného života a výchovu dětí zaručených v čl. 10 odst. 2, čl. 32 odst. 4 Listiny,

a práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny. V projednávané věci je patrné, že postup obecných soudů, opírající se primárně o ustanovení § 76 o. s. ř., odporuje jak negativnímu závazku (nezasahovat do rodinného života pokud takový zásah, nesleduje legitimní cíl, a není nezbytný v demokratické společnosti), tak i pozitivnímu závazku státu na opětovné sloučení rodičů a dítěte, plynoucího z čl. 8 Úmluvy.

28. Jak již Ústavní soud dříve uvedl, oddělení dítěte od jeho rodičů je možné pouze v případě, že je takový postup „nezbytný pro zajištění ochrany některého z absolutních práv dítěte před jeho rodiči“ (srov. nálezy sp. zn. III. ÚS 3146/21 ze dne 13. 9. 2022, bod 27). V citovaném nálezu Ústavní soud konkrétně uvádí právo dítěte na život a jeho zachování podle čl. 6 Úmluvy o právech dítěte, právo nebýt vystaven krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání podle čl. 37 písm. a) Úmluvy o právech dítěte a právo na svobodu od všech forem násilí podle čl. 19 Úmluvy o právech dítěte. Ústavní soud v citovaném nálezu dodává, že „[s] ohledem na vážnost zásahu v podobě oddělení dítěte od jeho rodičů je přitom zřejmé, že míra ohrožení některého z uvedených absolutních práv dítěte bude muset dosahovat určité kvalifikované intenzity“.

29. Potřebnost takového vážného zásahu v posuzované věci prokázána nebyla. Obvodní soud sice odkazuje na čl. 19 odst. 1 a čl. 9 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte a konstatuje, že rodiče nezletilého dlouhodobě poškozují, avšak nedokázal popsat, jaké konkrétní vážné riziko nezletilému v péči jeho rodičů hrozí či již nastalo. Je nepochybné, že řada situací, které jsou zaznamenány v opatrovnickém spise, svědčí o tom, že v rodině nezletilého panuje dlouhodobý rodičovský konflikt, že se nezletilý chová často nevhodně, (nejen) ve škole má potíže s respektováním autority, a že existují indicie k závěru, že by mohl ohrožovat svou mladší sestru. Obvodní soud v odůvodnění napadeného usnesení uvedl, že z listinných důkazů vyplývá, že stanovený dohled neplní svůj účel, že rodiče společně nekomunikují, nerespektují doporučení odborníků, na kontroly na odborné pracoviště nedochází, výchovu nezletilého F. nezvládají. K nezletilému uvedl, že ve škole dlouhodobě nepracuje, úmyslně zapomíná učebnice, učivo si následně odmítá dopsat, je drzý, často s projevy agresivity vůči svému okolí. Dodává, že rodiče nebyli schopni dosáhnout shody ve výchově, přenášejí svou rodičovskou odpovědnost na školu, že nezajistili zakoupení dvojí sady učebnic, že si neuvědomují hrozbu, kterou nezletilý představuje pro nezletilou A. (sestru). Konstatuje, že pokud rodiče nezletilého nezanechají svého škodlivého jednání, nezletilý fungovat lépe nemůže, a že rodiče nebyli schopni se domluvit na mimoškolní činnosti nezletilého.

30. Ústavní soud předně uvádí, že z napadeného usnesení obvodního soudu neplyne, že by v řízení nastaly podmínky (např. vážná změna v chování nezletilého, důvodné podezření, že je nezletilý rodiči týrán, či vážně ohrožován), které by odůvodňovaly postup nařízení napadeného předběžného opatření, kterým byl nezletilý umístěn z péče rodičů do péče ústavní. Naopak z posledního jednání ve věci, které proběhlo dne 31. 10. 2022, plyne (viz protokol z jednání na č. 1. 1335 a násl.), že rodiče nezletilého se pokoušeli dospět k dohodě a byli ochotni upravit střídavou péči o nezletilého tak, že si sourozence (nezletilého a jeho mladší sestru) budou střídát po týdně, přičemž budou mít v péči prvního od pondělí do pondělí a druhého od středy do středy, aby bylo více prostoru věnovat se jednomu z dětí. Obvodní soud směrem k této dohodě (viz bod 49 napadeného usnesení) uvedl, že tato funguje 14 dní a že škola žádné pozitivní změny nezaznamenala, a že dle názoru obvodního soudu tato změna podstatu věci neřeší, když dle názoru obvodního soudu není střídavá péče pro nezletilého F. vhodná. K tomu Ústavní soud uvádí, že hodnocení nové úpravy střídavé péče lze těžko provést po 14 dnech a pouze s přihlédnutím ke zprávě základní školy a dodává, že obvodní soud ani nezjišťoval názor nezletilých na toto nové uspořádání, když dle úředního

záznamu na č. l. 1273 proběhl rozhovor se sociální pracovnící obvodního soudu dne 7. 10. 2022, tedy dříve než byla rodiči dohodnuta změna režimu střídavé péče. Pokud obvodní soud uvedl, že je nezletilý vystaven konfliktům mezi rodiči, při kterých docházelo i dochází k slovnímu i fyzickému napadání, ze spisu není patrné, že by v době vedení řízení o návrhu Úřadu městské části Praha 8 k takovým vážným situacím docházelo, když v této době již rodiče nezletilého žijí odděleně, a nezletilý je v jejich střídavé péči s tím, že k předávání docházelo ve školském zařízení. Ze spisu plyne, že vztah mezi sourozenci je často konfliktní, mladší sestra nezletilého vedlejšího účastníka soudní sociální pracovníci (č. l. 1274) uvedla, že „jí bratr trošičku pomáhá“..., ale také, že *“je trošičku zlej, F. chce, abych šla do pokoje. Když si hrajeme, F. křičí, nebo mi bouchne, F. to přehání. Třeba večer, když chci spát, tak si F. chce povídat a to já chci spát.”* Z napadeného usnesení však neplyne, že by před vydáním napadeného předběžného opatření docházelo k vážnému ohrožení zdraví nezletilých dětí stěžovatelky.

31. Zásadní vadou v řízení je, že obvodní soud vydal napadené předběžné opatření, aniž by prokazoval, že je nezletilý ve stavu nedostatku řádné péče nebo, že je jeho vývoj vážně ohrožen. Není jasné, čím konkrétně obvodní soud odůvodňuje svůj závěr, že rodiče *„nezletilého vystavují závažnému ohrožení jeho tělesné a duševní integrity“* v takové míře, že je nutné jej z jejich péče odejmout. Nezletilý přitom do vydání předběžného opatření byl ve střídavé péči rodičů, účastnil se výuky (již před vydáním napadeného opatření byl členem školního parlamentu), dle spisu s ním rodiče navštěvovali lékaře (byť jejich názor na medikaci a lékaře není jednotný) – ve spise je řada zpráv lékařů, praktická lékařka uvádí, že s matkou je dobrá spolupráce (č. l. 1205). Skutečnost, že rodiče nezletilého spolu nedostatečně či nevhodně komunikují, neshodnou se na medikaci poruchy soustředění (R.), na volnočasových aktivitách nezletilého, na tom jak řešit podezření školy, že navštěvoval pornografické stránky či stránky o zbraních, a nenastavují nezletilému F. shodná pravidla, jistě nemá dobrý vliv na jeho život a vývoj. Úkolem Ústavního soudu není hodnocení vzájemných vztahů rodičů a jejich výchovného působení na děti (to je věcí obecných soudů), nýbrž dodržení pravidel řádně vedeného soudního řízení.

32. V napadeném usnesení obvodního soudu absentuje hodnocení proporcionality zásahu do základních práv nezletilého i hodnocení řešení, které by bylo v jeho nejlepším zájmu. V projednávané věci obvodní soud neprokazoval, co lze považovat za nejlepší zájem nezletilého ve smyslu čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte, neboť se v napadeném usnesení nezabýval tím, zda by pro nezletilého bylo v jeho nejlepším zájmu aplikovat postup, který navrhoval jeho (městským soudem ustanovený) opatrovník – Úřad městské části Praha 18 – ve zprávě ze dne 26. 10. 2022, tedy svěřením do péče otce, kde dle opatrovníka panují větší míra důslednosti a jasná pravidla (č. l. 1323). Nezkoumal ani otázku, zda by mohla lépe fungovat nová dohoda přijatá rodiči nezletilého v říjnu 2022, dle které by se sourozenci v péči rodičů střídali a byli spolu méně dní (od středy do neděle), či zda by bylo možné a vhodné svěřit nezletilého do péče jiné osoby, a ani neřešil, jak dále (po odejmutí nezletilého z péče rodičů) zlepšit situaci v rodině nezletilých.

33. Ústavní soud konstantně zdůrazňuje [např. náleze ze dne 3. 11. 2016 sp. zn. I. ÚS 1764/16 (N 207/83 SbNU 289)], že základem rodinných vazeb je tradičně pouto pokrevního příbuzenství mezi členy rodiny; péče o děti se tak uskutečňuje primárně v rámci biologické rodiny [náleze ze dne 20. 2. 2007 sp. zn. II. ÚS 568/06 (N 33/44 SbNU 399)], a že svěřením dítěte do péče jiné osoby musí mít přednost před péčí nerodinnou, zajišťovanou v ústavech nebo v jiných zařízeních ústavního typu (srov. § 953 občanského zákoníku). V odůvodnění napadeného usnesení obvodního soudu absentuje informace, zda existují v rodině nezletilého

i jiné osoby, kterým by nezletilý mohl být v případě důvodů pro jeho odnětí z péče svěřen, než prarodiče. V případě prarodičů je obvodním soudem uvedeno toliko, že obvodní soud má za to, že jsou do sporu mezi rodiči zataženi, ale neuvádí, proč by nebylo vhodné nezletilého do jejich péče umístit, ani z jakých důkazů dospěl k takovému závěru. Lze dodat, že se obvodní soud nezabýval ani podmínkami, za kterých by byl dle jeho přesvědčení návrat nezletilého do péče rodičů možný (co by měli rodiče konkrétně dělat, aby jim syn mohl být opětovně svěřen do péče).

34. Pokud ze zprávy základní školy po umístění nezletilého do dětského domova plyne, že se nezletilý zlepšil ve školní přípravě, je nutné připomenout, že důvodem pro odnětí dítěte z péče rodičů nemůže být pouze skutečnost, že by dítě bylo možno umístit do prostředí vhodnějšího pro jeho výchovu [viz např. nálezy Ústavního soudu ze dne 19. 6. 2018 sp. zn. III. ÚS 1265/16 (N 114/89 SbNU 723) a sp. zn. IV. ÚS 2244/09, bod 42, či shora citované rozsudky velkého senátu ESLP ve věcech *K. a T. proti Finsku*, § 173 a 178 a *Kutzner proti Německu*, § 69 a 76]. Jak již Ústavní soud uvedl v nálezu ze dne 13. 9. 2022 sp. zn. III. ÚS 3146/21, odnětí dítěte nelze akceptovat v případě, že v biologické rodině dítěti nehrozí vážná a konkrétní rizika, neboť s tímto odůvodněním by bylo možné odejmout tisíce dětí a svěřit je "lepšími rodičům". Takový postup je rozporný se základními právy i zákonem.

35. Obvodní soud navíc zcela pomíjí participační práva nezletilého vedlejšího účastníka. Ke zjištění názoru nezletilého na předmět řízení (např. na umístění do dětského domova) obvodním soudem nedošlo (viz protokoly z jednání ze dne 22. 9. 2022 na č. l. 1218, ze dne 11. 10. 2022 na č. l. 1288, ze dne 31. 10. 2022 na č. l. 1335). Pokud obvodní soud uvádí, že nezletilý byl slyšen dne 7. 10. 2022, kdy s ním byl učiněn pohovor soudní sociální pracovnící Mgr. M. na základní škole za přítomnosti i asistentky nezletilého, nelze takový postup vzít jako zjištění názoru nezletilého v předmětném řízení. Ze záznamu z pohovoru (č. l. 1273 a 1274) s nezletilým je patrné, že se šetření týkalo rodiny nezletilého (např. kdo koho vodí do školy v průběhu střídavé péče, vztahy mezi sourozenci) a plnění školních úkolů u rodičů, případně zájmu nezletilého o počítače a hodinky sociální pracovnice obvodního soudu. Rozhovory s nezletilými vedené orgánem sociálně-právní ochrany dětí založené ve spise se týkaly výlučně poměrů v rodině, střídavé péče (srov. „Záznam z osobního pohovoru s dětmi a rodiči“ ze dne 26. 9. 2022 na č. l. 1280, kdy oba, nezletilý F. i jeho sestra A., uvedli, že jim režim střídání vyhovuje, a že nechťejí nic měnit). Nezletilý tak dle Ústavního soudu (shodně viz vyjádření kolizního opatrovníka v řízení o ústavní stížnosti) nebyl ze strany státních orgánů nijak dopředu informován o tom, že soud zvažuje jeho umístění do ústavního zařízení.

36. Tím, že obvodní soud řádně neposoudil, zda je v nejlepším zájmu nezletilého vedlejšího účastníka jeho umístění do dětského domova, nezjišťoval ani jeho názor na danou situaci a nevěnoval pozornost jeho vhodnému poučení, porušil právo stěžovatelky i nezletilého vedlejšího účastníka na soudní ochranu (čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy) ve spojení s právem na ochranu před neoprávněným zasahováním do rodinného života a na výchovu dětí (čl. 10 odst. 2, čl. 32 odst. 4 Listiny a čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte). Výše uvedeným postupem došlo i k porušení práva nezletilého na účast na řízení, které se jej týká, zakotvené v čl. 12 odst. Úmluvy o právech dítěte.

37. Ústavní soud pouze doplňuje, že řízení bylo stíženo celou řadou vad, které měly za důsledek porušení práv nezletilého. Kromě toho, že obvodní soud opomněl interpretovat použitá ustanovení prizmatem nejlepšího zájmu dítěte a téměř rezignoval na participaci nezletilého na řízení, lze připomenout (viz body 4 a 5), že obvodní soud nejprve v řízení

ustanovil nezletilému za opatrovníka Městskou část Praha 8, odbor sociálních věcí, tedy orgán sociálně-právní ochrany dětí, který podal návrh na zahájení předmětného řízení a navrhoval jeho umístění v ústavní péči. Takový postup je však rozporný s § 469 odst. 2 z. ř. s. a odporuje i požadavkům ESLP, který označuje za „politováníhodné“ ustanovit dětem jako opatrovníka orgán, který podal návrh na svěřeni dětí do ústavní výchovy – srov. rozsudek *Havelka a ostatní proti České republice* ze dne 21. 6. 2007, č. stížnosti 23499/06, § 62). Tento protizákonný postup následně napravil městský soud usnesením č. j. 70 Co 297/2022-1158 ze dne 5. 9. 2022, kdy ustanovil opatrovníkem nezletilého Městskou část Praha 18. Praktické důsledky nesprávného postupu se projeví například i v tom, že obvodní soud dopředu nezajistil volné místo v dětském domově, do kterého nezletilého předběžným opatřením umístil (viz zpráva opatrovníka nezletilého na č. l. 1399, který upozorňuje, že obvodní soud pouze ověřil volnou kapacitu, ale místo „nezarezervoval“), což vedlo k umístění nezletilého do bytu s téměř dospělými chlapci, přičemž na nevhodnost umístění nezletilého upozorňoval i opatrovník nezletilého v řízení o ústavní stížnosti ve svém vyjádření. Ústavní soud dále upozorňuje, že nezletilý byl umístěn do dětského domova obvodním soudem „do právní moci rozhodnutí ve věci samé“, avšak v době trvání předběžného opatření po dobu 5 měsíců nebyly ve věci konány žádné kroky k nápravě situace v rodině nezletilého, a dle stavu spisu, který Ústavní soud obdržel dne 6. 4. 2023, nebylo ve věci ani nařízeno další jednání (změna je patrná z vyjádření vedlejšího účastníka ze dne 14. 4. 2023, který informoval o tom, že obvodní soud plánuje vyslechnout oba nezletilé, a že ve věci bylo nařízeno jednání, což plyne i ze žádosti obvodního soudu ze dne 13. 4. 2023 o vrácení spisu).

38. K napadenému usnesení městského soudu Ústavní soud uvádí, že městský soud zcela rezignoval na povinnosti plynoucí z odvolacího přezkumu rozhodnutí o umístění dítěte do ústavní péče, když nijak nezjišťoval názor nezletilého, ani se nezabýval možností návratu nezletilého do rodinného prostředí. Městský soud nezletilého nijak nekontaktoval, vyšel pouze ze zprávy opatrovníka a informací od otce nezletilého. K tomu Ústavní soud dodává (jak již učinil v obdobném případě např. v nálezu ze dne 29. 11. 2022 sp. zn. IV. ÚS 412/22, na který v řízení o odvolání proti usnesení obvodního soudu odkazovala stěžovatelka), že s ohledem na věk nezletilého, kterému bylo v době vydání napadených usnesení téměř 11 let, nelze pro účely rozhodování o odnětí dítěte z péče rodičů a jeho umístění do zařízení ústavního typu nahradit výslech nezletilého zprostředkovaným zjištěním jeho názoru, například prostřednictvím školského zařízení [srov. i náleze ze dne 19. 6. 2018 sp. zn. III. ÚS 1265/16 (N 114/89 SbNU 723)], a připomíná, že soud má rovněž povinnost nezletilého poučit o všech aspektech řízení. Opětovně tak Ústavní soud konstatuje, že i postupem městského soudu a napadeným usnesením městského soudu došlo k porušení práva nezletilého vedlejšího účastníka na účasti na řízení, které se jej týká, zakotveného v čl. 12 odst. Úmluvy o právech dítěte, neboť městský soud s nezletilým nijak nekomunikoval.

39. Městský soud dále nezohlednil odkaz stěžovatelky na závěry (v té době čerstvého) nálezu ze dne 29. 11. 2022 sp. zn. IV. ÚS 412/22, kterým Ústavní soud konstatoval, že tím, že obecný „soud řádně neposoudil, zda je v nejlepší zájmu nezletilého vedlejšího účastníka jeho umístění do [zařízení ústavní péče], a tím i zachování dosavadního svěřeni do péče, ani jeho názor na danou situaci a nevěnoval pozornost vhodnému poučení, porušil právo stěžovatele i nezletilého vedlejšího účastníka na soudní ochranu (čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy) ve spojení s právem na ochranu před neoprávněným zasahováním do rodinného života a na výchovu dětí (čl. 10 odst. 2, čl. 32 odst. 4 Listiny a čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte)“. Nerespektování závěrů nálezu Ústavního soudu pak městský soud odůvodnil tím, že „[p]okud matka poukazovala na nejnověji vydaný náleze Ústavního soudu

ze dne 29. 11. 2022, sp. zn. IV. ÚS 412/22, je zřejmé, že byl vydán nikoli jako reakce na rozhodnutí o předběžném opatření, ale ve věci samé, kde platí zcela jiný režim“ (odst. 13 usnesení městského soudu). Závěry nálezu ze dne 29. 11. 2022 sp. zn. IV. ÚS 412/22 jsou však zjevně aplikovatelné i na nyní posuzovanou věc, když se v tomto nálezu Ústavní soud „zabýval naplněním zákonných předpokladů pro umístění nezletilého do výchovného ústavu a jeho držení v něm“. Lze dodat, že městský soud nijak nereagoval ani na zprávu primářky dětské psychiatrie ze dne 14. 11. 2022, kterou stěžovatelka přiložila do svého odvolání proti předběžnému opatření obvodního soudu, z které plyne, že umístění nezletilého v ústavní péči může vést ke zhoršení psychického stavu.

40. Městský soud dále bez bližšího zkoumání nutnosti držení nezletilého v ústavní péči nevyhověl ani návrhu vedlejšího účastníka (otce nezletilého) na zkrácení předběžného opatření. V odůvodnění napadeného usnesení uvedl, že „pokud se v rámci řízení (např. vyplynou ze znaleckého posudku“) objeví skutečnosti svědčící o tom, že potřeba zatímního umístění nezletilého v dětském domově již není naléhavá, mohou rodiče či kolizní opatrovník podat návrh na zrušení předběžného opatření, případně je soud může zrušit i z vlastní iniciativy“. Jak již Ústavní soud opakovaně zdůraznil (srov. nález ze dne 3. 11. 2016 sp. zn. I. ÚS 1764/16 (N 207/83 SbNU 289), rozhodující orgány by tedy měly postupovat tak, aby se prioritně zabývaly možností ponechání či návratu dítěte do péče jeho biologických rodičů, což je také zdůrazňováno v judikatuře ESLP (např. rozsudek ESLP ve věci *Wallová a Walla proti České republice* ze dne 26. října 2006 č. 23848/04, rozsudek ESLP ve věci *Keegan proti Irsku* ze dne 26. května 1994 č. 16969/90 či rozsudek ESLP ve věci *C. proti Finsku* ze dne 9. května 2006 č. 18249/02). Oddělení rodičů a dětí je chápáno jako krajní možnost, k níž by mělo být přistoupeno až po náležitém zvážení, že jiná - mírnější - alternativní opatření na podporu rodiny by nebyla dostatečná [nález ze dne 20. 7. 2010 sp. zn. IV. ÚS 2244/09 (N 146/58 SbNU 227)]. Tím, že městský soud řádně neposoudil, zda je v nejlepším zájmu nezletilého vedlejšího účastníka jeho setrvání v dětském domově, nezjišťoval ani jeho názor na danou situaci a nevěnoval pozornost jeho vhodnému poučení, porušil právo stěžovatelky i nezletilého vedlejšího účastníka na soudní ochranu (čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy) ve spojení s právem na ochranu před neoprávněným zasahováním do rodinného života a na výchovu dětí (čl. 10 odst. 2, čl. 32 odst. 4 Listiny a čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte).

41. Ústavní soud - s ohledem na princip minimalizace jeho zásahů do činnosti (pravomoci) jiných orgánů - nikterak nepředjímá výsledek řízení o uložení výchovného opatření, změně výchovy a výživy, úpravě styku, svěření do péče třetí osoby, zbavení rodičovské odpovědnosti a nařízení ústavní výchovy nezletilých (nezletilého syna a dcery stěžovatelky). Jak již bylo uvedeno, je povinností obvodního soudu, aby zkoumal nejlepší zájem obou nezletilých dětí, a aby si opatřil s ohledem na jejich věk a kognitivní vlastnosti jejich vlastní vyjádření, stejně aby vyšel z odborného znaleckého posudku, který byl ve věci vyžádán.

42. Na závěr lze uvést doporučení, která uvedl opatrovník nezletilého v řízení o ústavní stížnosti ve svém vyjádření ze dne 30. 3. 2023: „opatrovník navrhuje, aby se obecný soud v řízení zaměřil na doporučení či nařízení takové odborné pomoci rodině, která se zaměřuje na práci s celým rodinným systémem. Pokud je důvodem umístění dítěte do ústavní péče rodičovský konflikt, třeba primárně sanovat vztahy mezi rodiči pro vzájemné uznání svých rodičovských kompetencí a deeskalaci konfliktu, dále též mezi rodiči a dětmi a mezi oběma dětmi navzájem. Jelikož i vztah mezi sourozenci se zdá být natolik narušen, že nelze tyto vyloučit z poskytované odborné pomoci.“

43. Z výše uvedených důvodů Ústavní soud dospěl k závěru, že napadeným usnesením obvodního soudu a napadeným usnesením městského soudu byla porušena základní práva stěžovatelky a druhého vedlejšího účastníka (nezletilého), proto ústavní stížnosti vyhověl a podle § 82 odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadená rozhodnutí zrušil.

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 25. dubna 2023

Jiří Zemánek
předseda senátu